

HJEM STAVNS LIV

Medlemsblad for Danske Folkedansere

40. ÅRGANG . NR. 2

Fredag d. 7. februar . 1969

Lidt fra spillemandsbogen

IX.

Vi er sikkert mange, der må indrømme, at vi skriver en gyselig klo, der tit kan volde modtageren af et brev visse vanskeligheder at tyde, og vi har endda alle fået en god undervisning i skolen i sin tid. Mere forståeligt er det, at man ofte i de gamle spillemandsbøger kommer ud for en skrift, f. eks. ved navne på danse, der næsten er ulæselig — om man da ikke hører til de »skriftkloge«! Spillemanden havde den gang i hvert fald den undskyldning, at hans skolegang ofte havde været noget forsømt. Og når dertil kommer, at han — navnlig i de ældre bøger — hovedsagelig anvendte den gotiske skrift, kan det

næppe forbavse, at man af og til river sig i håret under forsøg på at få mening i disse hieroglyffer.

Således tvivler man på rigtigheden, når man i en nodebog fra Agerkrog fra tiden omkring 1840 tyder overskriften på en melodi som Hr. Roats March. Man kunne — spøgefuldt — fristes til at udlægge dette mærkværdige navn som Herodes March! Men opgiver dog heldigvis denne tanke, for en skønne dag kommer tilfældet én til hjælp: Man læser atter Blichers novelle »Juleferierne« og denne gang i en udgave med noter, (og lad være med at springe eventuelle noter over, de brin-

ger tit værdifulde kulturhistoriske oplysninger. Netop i denne novelle møder man navnet Roat, og man mindes pludseligt dette underlige navn fra den vestjyske spillemandsbog. Her i noterne læser man så endelig forklaringen: »1827 optrådte ækvilibristen Roat for københavnernes. Han spændte sit tov fra det ene kirketårn til det andet og balancerede højt over gade og tagrygge«. Det har åbenbart været en begivenhed, man talte om i det lille Danmark, siden vi finder denne linedanser omtalt hos to fjerntboende jyder, Blicher og en vestjysk spillemand — og den sidste har endda været så høflig at kalde ham h. r. Roat.

Medens vi er ved Blicher, bør det lige nævnes, at han foruden at skrive digte og noveller, også kunne spille, både fløjte og violin. Det fortælles i en erindringsbog fra den tid, at han i 1822 sammen med den i en foregående artikel om spillemandsbøger fra Hjernstrup omtalte skovrider Bang kørte til Viborg, hvor »Aksel og Valborg« skulle opføres, og hvor de to herrer skulle spille violin. Det er ikke usandsynligt, at de har spillet sammen af og til, da der kun er en halv mil mellem skovriderboligen Stendalgård og Thorning, hvor Blicher på den tid var præst. Foruden musikken havde de desuden andre fælles interesser, både beplantning af heden og jagt — med tilhørende muntre jagtmiddage i skovridergården. Som det selskabsmenneske Blicher endnu var, holdt han også meget af at danse. I en notebog er han endda angivet som komponist til en dans, men da det drejer sig om Kedelflikerdansen, er det — som tidligere påvist — umuligt. Alligevel har man vel — ved at knytte hans navn, omend fejlagtigt, til en dansemelodi — ment ham i stand til også dette. (Fortsættes).

Lidt fra SPILLEMANDSBOGEN IX

Fortsættelse

Lad os nu — stadig med spillemandsbogen i hånden — vende os til noget helt andet, til Danmarkshistorien, til det der skete en januarnat i året 1772:

Alle kender navnet Struense, denne tyske læge, der takket være Christian den 7des svaghed, sine store evner — og ikke mindst sin uhyre ærgerrighed — i løbet af et par år steg til enevældig magt. Det var uundgåeligt, at han derved måtte skaffe sig mange fjender, og da dertil kom hans forhold til dronningen, Caroline Mathilde, måtte det en dag gå galt. Som en raket steg han til stor højde, lyste et øjeblik — og slukkedes brat.

Om aftenen den 16. januar skulle der, som så ofte, være maskerade på hofteatret, hvor kongen, dronningen, Struense og hans venner og fjender morede sig, dels med at spille kort, dels med at danse bl. a. de den gang så yndede engelskdanse til tonerne af et orkester under ledelse af hofdansemusikinspektør Jacobsen. Denne nat dansede Struense sin sidste dans med Caroline Mathilde — nogle

timer senere blev han fængslet og få måneder efter dømt til døden og halshugget på Østerfælled, medens dronningen blev landsforvist.

Komponisten Jørgen Jersild har i en artikel i Det kongelige Teaters program for marts 1938 skrevet meget levende om denne sidste dans på maskeraden og nævner her, at der i en håndskreven nodebog fra Flensborg findes en melodi med titlen: »Graf Struense letzter Tanz mit Königin Caroline Mathilde«. Denne Struenses sidste dans med dronningen findes også i afskrift i Svend Jørgensens efterladte nodesamling. Den er dateret 27. juli 1790. Jørgen Jersild opkaster den meget sandsynlige formodning, at de nodebøger, der blev brugt ved hoffesterne, opbevarede i slottets arkiv, hvor de brændte ved slottets brand i 1794. Ellers kunne man måske i en af nodebøgerne have set en notits om denne særlige nats hændelse. — Hvis det må være tilladt med et lille, men oplysende sidespring, kan der erindres om, at vor store billedhugger, Thorvaldsen, døde i Det kgl. Teater under Ouverturen til aftenens forestilling, og at en af kappellets musikere i sine noder har tilskrevet: »På dette sted i ouverturen døde Thorvaldsen«.

Svend Jørgensens afskrift stammer sikkert fra omtalte Flensborgbog, der forøvrigt var skrevet for klaver, og det var tilsyneladende det eneste minde — musikalsk set — om Struenses sidste dans. Men i dag er det morsomt at kunne fortælle, at også en gammel spillemand har denne melodi i sin nodebog. I en af Barsøbøgerne fra 1811 træffes ved en dansemelodi overskriften: Mathille Caroline, og bortset fra ubetydelige afvigelser er det den samme melodi, som findes i Flensborgbogen. Så kan man fundere på, ad hvilke veje denne engelskdans — for det er det ganske givet — er vandret fra hoffets dans til en sønderjysk spillemands nodebog og med den »historiske« titel. Tiden sletter alle spor, siger man. I dette tilfælde vist desværre med fuld ret.

Forhåbentlig kan musikken til denne dans præsenteres for en større kreds ved en eller anden lejlighed, men da den sikkert kan interessere flere, anføres den her efter Barsøbogen:

Nu kunne man tro, at Struenses optræden i spillemandsbøgerne hermed var slut, men det er pudsigt nok ikke tilfældet. Vi møder ham i tre østjyske spillemandsbøger, og denne gang — som komponist! I to bøger fra Herslev, et par mil vest for Fredericia, står Struense angivet som mester for en menuet. Den ene bog har tilhørt Mads Brems, som nogle måske husker omtalen af i den østvestjyske spillemandsvandring. I den anden, Niels Peter Madsens nodebog — også fra Herslev — er efter Struense oven i købet tilføjet: Minister i Kjøbenhavn — det er da altid en oplysning! Endelig står der i den tredje bog fra L. Velling, mellem Fredericia og Vejle, kort og godt »Struenses! Menuet«. Sandsynligvis drejer det sig om afskrivninger fra fælles kilde, da de tre bøger stammer fra samme spillemandsområde, og menuetten alle tre steder er enslydende.

Men er det nu også en dansekompensation af Struense? Ja det kan næppe bevises. Stole på disse gamle angivelser kan man heller ikke altid, vi mindes, hvorledes Blicher fejlagtigt blev angivet som komponist til Kedelflikerdansen. Men det er i hvert fald ingen »Bonde-menuet«, den hører i sin fornemhed hjemme i det 18. århundredes højere kredse. Desuden er tanken ikke ganske urimelig: Struense var et barn af oplysningstiden, var godt hjemme i sin tids viden og kunst og med en god og alsidig uddannelse bag sig. Var han død som en stor mand, kunne man vel tænke sig, at menuetten — måske med hans navn — kunne have figureret i en af tidens samlinger af dansemusik. Nu dømtes han fra livet som majestætsforbryder, og så var det ikke klogt straks at beskæftige sig med ham eller hans efterladenskaber. Kommer vi altså ikke til noget gyldigt resultat, er det dog ganske morsomt, at man en 80-90 år efter Struensetiden endnu i små jyske sogne — og i forbindelse med en fornem menuet — møder navnet på

den mand, der trods sine åbenbare fejl og skrøbeligheder, som han måtte bøde hårdt for, forsøgte at rydde op i den korrumpere statsadministration og — omend alt for hurtigt — prøvede at reformere det den gang så snævre, danske samfund.